

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

Друга секція

Справа «Михайленки та інші проти України»

(заяви №№ 35091/02, 35196/02, 35201/02, 35204/02, 35945/02, 35949/02,
35953/02, 36800/02, 38296/02, 42814/02)

РІШЕННЯ

Страсбург

30 листопада 2004 року

ОСТАТОЧНЕ з 06.06.2005 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у статті 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Михайленки та інші проти України»

Європейський суд з прав людини (Друга Секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. Ж.-П. Коста, *Голова*,
п. А. Б. Бака,
п. А. Кабрал Баррето,
п. К. Юнгвірт,
п. В. Буткевич,
пані А. Мулароні,
пані Д. Йочене, *судді*,
та пані С. Долле, *секретар секції*,

після обговорення в нарадчій кімнаті 9 листопада 2004 року
виносить таке рішення, що було прийняте цього дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена проти України за 10-ма заявами (№№ 35091/02, 35196/02, 35201/02, 35204/02, 35945/02, 35949/02, 35953/02, 36800/02, 38296/02, 42814/02), поданими до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі — Конвенція) 11 -ма громадянами України: Валентиною Михайленко, Валентином Михайленком, Григорієм Станіславовичем Ганушевичем, Анатолієм Івановичем Марченком, Олександром Романівною Юденком, Василем Михайловичем Мишком, Василем Кіндратовичем Безпальком, Галиною Степанівною Зоренко, Григорієм Павловичем Архитком, Володимиром Миколайовичем Ліцкевичем, Михайлом Павловичем Тищенком (далі — заявники) у вересні та жовтні 2002 року.
2. Інтереси заявників представляв п. Г. М. Авраменко, адвокат, який практикує у м. Чернігові. Уряд України (далі — Уряд) був спочатку представлений Уповноваженими — пані В. Лутковською, зміненою згодом — пані З. Бортновською.
3. 28 квітня 2003 року Суд вирішив комунікувати заяви Уряду. Відповідно до пункту 3 статті 29 Конвенції, він вирішив розглядати питання щодо суті заяв разом з питанням щодо їх прийнятності.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Валентина Миколаївна Михайленко народилась у 1951 році. Валентин Андрійович Михайленко народився у 1944 році. Григорій Станіславович Ганушевич народився у 1950 році.
5. Анатолій Іванович Марченко народився у 1952 році. Олександра Романівна Юденко народилась у 1948 році. Василь Михайлович Мишко народився у 1945 році. Василь Кіндратович Безпалько народився у 1958 році. Галина Степанівна Зоренко народилась у 1939 році. Григорій Павлович Архитко народився у 1960 році. Володимир Миколайович Ліцкевич народився у 1956 році. Михайло Павлович Тищенко народився у 1949 році. Усі заявники мешкають у місті Чернігові, Україна.
6. Між 1997 та 2001 роками заявники подавали окремі позови проти їх колишнього працедавця — державного підприємства «Атомспецбуд» — компанії, яка здійснювала будівельні роботи у Чорнобилі, у зоні обов'язкового відселення, до національних місцевих судів,

вимагаючи виплатити їм заборгованість з заробітної плати та інші виплати (пункти 29-30 нижче).

7. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 14.04.1998 р. Валентині Михайленко було присуджено 4849 грн заборгованості з заробітної плати та інших виплат.

8. 07.02.2000 року та 17.10.2001 року заявниця отримала 173,58 грн та 76,9 грн відповідно. Проте, більшою частиною рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 4599,33 грн (або 707,59 ЄВРО).

9. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 15.12.2000 р. Валентину Михайленку було присуджено 10 479 грн заборгованості з заробітної плати. Іншим рішенням того ж суду від 16.04.2002 року заявнику було присуджено 2710 грн відшкодування за затримку виплати заробітної плати. Рішення залишається невиконаним, загальна заборгованість складає 13 189 грн (або 2029,08 ЄВРО).

10. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 13.07.1998 р. Григорію Ганушевичу було присуджено 7394 грн заборгованості з заробітної плати. 21.01.2000 року та 18.08.2000 року заявник отримав 219,37 грн та 116,03 грн відповідно. Проте, більшою частиною рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 7058,60 грн (або 1085,94 ЄВРО).

11. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 11.09.1997 року Анатолію Марченку було присуджено 4528 грн заборгованості з заробітної плати. Іншим рішенням того ж суду від 19.09.2001 року заявнику було присуджено 9671,75 грн відшкодування за затримку виплати заробітної плати. 17.02.1998 року, 07.02.2000 року та 20.10.2000 року заявник отримав 1000 грн, 126,29 грн та 55,27 грн відповідно. Проте, більшою частиною рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 13 018,19 грн (або 2002,80 ЄВРО).

12. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 18.11.1998 р. Олександрі Юденюк було присуджено 5664 грн заборгованості з заробітної плати та 883 грн компенсації за затримку її виплати. 07.02.2000 року заявниця отримала 234,37 грн. Рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 6312,63 грн (або 971,17 ЄВРО).

13. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 24.03.1999 р. Василю Мишку було присуджено 8130 грн заборгованості з заробітної плати, проте йому були виплачені лише 418,62 грн. Більшою частиною рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 7711,38 грн (або 1186,37 ЄВРО).

14. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 17.04.2001 р. Василю Безпалько було присуджено 14 764 грн (або 2271,38 ЄВРО) заборгованості з заробітної плати. Проте, рішення залишається невиконаним.

15. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 04.02.1999 р. Галині Зоренко було присуджено 6596 грн заборгованості з заробітної плати. 07.02.2000 року та 10.11.2000 року заявниця отримала 236,12 грн та 103,51 грн відповідно. Проте, більшою частиною рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 6256,37 грн (або 962,52 ЄВРО).

16. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 01.04.1999 р. Григорію Архітко було присуджено 6348,62 грн заборгованості з заробітної плати. 07.02.2000 року та 18.08.2000 року заявник отримав 226,17 грн та 99,64 грн відповідно. Проте, більшою части-

ною рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 6022,81 грн (або 926,59 ЄВРО).

17. Рішенням Іванківського райсуду Київської області від 10.07.1999 р. Володимиру Ліцкевичу було присуджено 6444,45 грн заборгованості з заробітної плати. 16.11.1999 року, 08.02.2000 та 18.08.2000 року заявник отримав 61,12 грн, 171,57 грн та 101,13 грн відповідно. Проте, більшою частиною рішення залишається невиконаним, залишок заборгованості складає 6110,63 грн (або 940,10 ЄВРО).

18. Рішенням Новозаводського райсуду м. Чернігова від 16.10.2001 р. Михайлу Тищенку було присуджено 8340 грн (або 1283,08 ЄВРО) заборгованості з заробітної плати. Рішення залишається невиконаним.

19. Листом від 17.06.1999 року Міністерство палива та енергетики поінформувало Григорія Ганушевича про те, що затримка виплати заборгованості з заробітної плати була спричинена складною економічною ситуацією підприємства-боржника з огляду на несплату компанії боргів третіми сторонами. За твердженням Міністерства, ситуація, що склалась на підприємстві, вимагає вирішення на державному рівні.

20. Листом від 05.05.2001 року те ж Міністерство поінформувало Григорія Ганушевича про те, що незважаючи на його намагання, економічна ситуація на підприємстві не змінилась. Міністерство зазначало, що найбільшим дебітором ДБПК «Атомспецбуд» було Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (далі — МНС). Міністерство інформувало заявника, що керівництво підприємства звернулось до Міністерства з заявою про вирішення питання про доцільність подальшого існування підприємства.

21. У кінці 2001 року шостий, сьомий та дев'ятий заявники порушили у Печерському районному суді міста Києва провадження проти Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства палива та енергетики України та Міністерства юстиції України щодо відшкодування матеріальної та моральної шкоди, спричиненої невиконанням судових рішень, винесених на їх користь. Трьома окремими рішеннями від 29.01.2002 року суд відмовив заявникам, зазначивши, що у випадку невиконання заявники мали подавати скарги про відшкодування шкоди проти державної виконавчої служби, а не відповідачів, чия відповідальність за невиконання не була доведена заявниками. Заявники не оскаржували ці рішення у апеляційному та касаційному порядку.

22. Своїм спільним листом від 31.10.2002 року до Кабінету Міністрів України заявники повідомили, що вони подали заяви до Європейського суду з прав людини та запропонували укласти мирову угоду. Вони вимагали повного виконання їх рішень та виплати їм компенсації у розмірі від 20 до 50 тисяч гривень кожному.

23. У відповідь Уповноважений у справах дотримання Конвенції про захист прав і основних свобод людини поінформував заявників про те, що укладення мирової угоди може розпочатись лише після прийняття Судом ухвали про прийнятність. Далі Уповноважений інформував заявників про велику кількість виконавчих листів щодо підприємства-боржника на загальну суму 3 849 312 грн². Виконання рішень шляхом реалізації майна, проте, вимагало спеціального дозволу МНС з огляду на те, що майно боржника знаходилось у Чорнобильській зоні та зазнало радіоактивного забруднення. Такий дозвіл наданий не був.

24. Наказом Міністерства палива та енергетики від 27.06.2002 року підприємство-боржник було ліквідоване і була створена ліквідаційна комісія.

25. Відповідно, у період між 07.10.2002 року та 09.07.2003 року державна виконавча служба закрила виконавчі провадження заявників, і усі виконавчі листи були направлені до ліквідаційної комісії як вимоги кредиторів. Ліквідаційна процедура досі триває.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року

Відповідні витяги з Конституції України передбачають таке:

Стаття 124

«... Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України».

2. Цивільний кодекс України від 18 липня 1963 року (зі змінами від 1 січня 2004 року)

Відповідні витяги з Цивільного кодексу передбачають таке:

Стаття 32. Відповідальність юридичної особи

«Юридична особа відповідає за своїми зобов'язаннями належним їй на праві власності (закріпленим за нею) майном, якщо інше не встановлено законодавчими актами.

Засновник юридичної особи або власник її майна не відповідають за її зобов'язаннями, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями власника або засновника, крім випадків, передбачених законодавчими актами чи установчими документами юридичної особи.

Юридична особа, яка фінансується власником і за якою майно закріплено на праві опера-тивного управління (установа), відповідає за зобов'язаннями коштами, які є в її розпорядженні. У разі їх недостатності відповідальність за її зобов'язаннями несе власник відповідного майна».

Стаття 33. Розмежування відповідальності держави і державних організацій

«Держава не відповідає по зобов'язаннях державних організацій, які є юридичними особами, а ці організації не відповідають по зобов'язаннях держави.

Умови і порядок відпуску коштів на покриття заборгованості установ та інших державних організацій, що перебувають на державному бюджеті, якщо ця заборгованість не може бути покрита за рахунок їх кошторису, встановлюються законодавством Союзу РСР і Української РСР».

Стаття 38. Припинення державних організацій, що є юридичними особами

«Припинення державних організацій, що є юридичними особами, провадиться тим органом, за рішенням якого вони утворюються».

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (набрав чинності з 1 січня 2004 року)

Відповідні витяги з нового Цивільного кодексу передбачають таке:

Стаття 81. Види юридичних осіб

«... 2. Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до статті 87 цього Кодексу.

Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Цим Кодексом встановлюються порядок створення, організаційно-правові форми, правовий статус юридичних осіб приватного права».

С т а т т я 96. Відповідальність юридичних осіб

«1. Юридична особа самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями.

Юридична особа відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним їй майном.

Учасник (засновник) юридичної особи не відповідає за зобов'язаннями юридичної особи, а юридична особа не відповідає за зобов'язаннями її учасника (засновника), крім випадків, встановлених установчими документами та законом...»

С т а т т я 167. Правові форми участі держави у цивільних відносинах

Держава діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.

Держава може створювати юридичні особи публічного права (державні підприємства, навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом.

Держава може створювати юридичні особи приватного права (підприємницькі товариства тощо), брати участь в їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом».

С т а т т я 176. Розмежування відповідальності за зобов'язаннями держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад та створених ними юридичних осіб

«1. Держава,.. не відповідають за зобов'язаннями створених ними юридичних осіб, крім випадків, встановлених законом.

2. Юридичні особи, створені державою,.. не відповідають за зобов'язаннями відповідно держави,..»

4. Закон України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 року № 887-ХІІ (зі змінами від 1 січня 2004 року)

Відповідні витяги з Закону передбачають таке:

С т а т т я 2. Види підприємств

«1. В Україні можуть діяти підприємства таких видів: державне підприємство, засноване на державній власності, в тому числі казенне підприємство...»

С т а т т я 10. Утворення і використання майна

«...Майно, що є державною власністю і закріплене за державним підприємством (крім казенного), належить йому на праві повного господарського відання.

Здійснюючи право повного господарського відання, державне підприємство володіє, користується та розпоряджається зазначеним майном на свій розсуд, вчиняючи щодо нього будь-які дії, які не суперечать чинному законодавству та статуту підприємства.

Майно, що є у державній власності і закріплене за казенним підприємством, належить йому на праві оперативного управління.

Здійснюючи право оперативного управління, казенне підприємство володіє та користується зазначеним майном.

Казенне підприємство має право розпоряджатися закріпленим за ним на праві оперативного управління майном, що є у державній власності і належить до основних фондів підприємства, лише з дозволу органу, уповноваженого управляти відповідним державним майном. Особливості розпорядження іншим майном казенного підприємства визначаються у його статуті...»

С т а т т я 37. Особливості створення, ліквідації, реорганізації казенного підприємства

«1. Державне підприємство, яке відповідно до законодавства України не підлягає приватизації, за рішенням Кабінету Міністрів України може бути перетворене в казенне підприємство.

2. Рішення про перетворення державного підприємства в казенне приймається за однієї з таких умов:

підприємство провадить виробничу або іншу діяльність, яка відповідно до законодавства може здійснюватись тільки державним підприємством;

головним споживачем продукції підприємства (більш як 50 відсотків) є держава; підприємство є суб'єктом природних монополій.

3. Ліквідація і реорганізація казенного підприємства здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України відповідно до законодавства України».

С т а т т я 39. Особливості діяльності казенного підприємства

«3. Казенне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями коштами та іншим майном, що є в його розпорядженні, крім основних фондів. При недостатності у казенного підприємства таких коштів та майна відповідальність за його зобов'язаннями несе власник».

5. *Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 року № 791а-ХІІ*

Стаття 6 Закону передбачає, що Кабінет Міністрів України визначає планування, матеріально-технічне забезпечення, обсяги фінансування робіт, а також умови оплати праці в зоні відчуження незалежно від відомчої підпорядкованості та форм власності підприємств, установ, організацій, залучених до робіт по подоланню наслідків Чорнобильської катастрофи та виведенню Чорнобильської АЕС з експлуатації.

Стаття 12 Закону передбачає, що винесення або вивезення із зон будівельних матеріалів і конструкцій, машин і устаткування, домашніх речей тощо без спеціального дозволу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і дозиметричного контролю заборонене.

6. *Закон України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606-ХІV, із змінами і доповненнями*

Відповідно до статті 2 Закону виконання рішень в Україні покладається на державну виконавчу службу. Відповідно до статті 85 Закону стягувач може подати скаргу на дії (бездіяльність) державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби до

начальника відповідного відділу державної виконавчої служби або до суду.

Стаття 86 Закону надає стягувачу право звернутися з позовом до юридичної особи, яка зобов'язана провадити стягнення коштів з боржника, у разі невиконання рішення з вини цієї юридичної особи та отримати компенсацію.

7. Закон України «Про державну виконавчу службу» від 24 березня 1998 року № 202/98-ВР

Стаття 11 Закону передбачає, що шкода, заподіяна неналежним виконанням державним виконавцем його службових обов'язків під час виконання рішення, підлягає відшкодуванню. Відповідно до статті 13 Закону дії або бездіяльність державного виконавця можуть бути оскаржені до вищестоящої посадової особи або до суду.

8. Декрет Кабінету Міністрів України «Про управління майном, що є у загальнодержавній власності» від 15 грудня 1992 року № 8-92

Декретом передбачено, що міністерства та інші підвідомчі Кабінету Міністрів України органи державної виконавчої влади відповідно до покладених на них повноважень: приймають рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію підприємств, установ і організацій, заснованих на загальнодержавній власності. Декрет також забороняє міністерствам пряме втручання в господарську діяльність підприємств, що є у загальнодержавній власності.

9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «щодо переліку підприємств, установ та організацій, які передавались до сфери управління Міненерго» від 11 травня 1998 р. № 306-р

Розпорядженням передбачене передання ряду підприємств, включаючи «Державну будівельно промисловокомпанію«Атомспецбуд», до сфери управління Міністерства енергетики з огляду на зміни у структурі Уряду.

ЩОДО ПРАВА

I. Об'єднання заяв

26. Суд вирішує, що відповідно до правила 42 § 1 Регламенту Суду заяви мають бути об'єднані з огляду на їх спільне фактичне та правове підґрунтя.

II. Стверджуване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

27. Заявники скаржились на невиконання судових рішень, винесених на їх користь, посилаючись при цьому на пункт 1 статті 6 Конвенції, яка передбачає таке:

«Кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків..., має право на справедливий ... розгляд... судом...»

А. Прийнятність

(а) Вичерпання національних засобів захисту

28. Уряд подав попередні зауваження щодо невичерпання заявниками національних засобів захисту з огляду на те, що вони не оскаржували до національних судів бездіяльність державних виконавців та не вимагали відшкодування шкоди у зв'язку з тривалістю виконавчих проваджень чи знецінення присуджених їм коштів.

29. Заявники спростовували цей аргумент, наголошуючи на тому, що основною причиною тривалого невиконання рішень, винесених на їх користь, було важке економічне становище підприємства-боржника, що вимагало вирішення питання на державному рівні (див. пункти 17 та 18 вище).

30. Суд повторює, що метою пункту 1 статті 35 Конвенції є надання державам-учасникам можливості попередження та відновлення прав, про порушення яких стверджується, перед тим, як такі твердження будуть подані до Суду. Проте, лише ті засоби захисту мають бути використані, які є ефективними. Ефективність означає як попередження стверджуваного порушення чи його продовження, так і надання відповідного відшкодування за будь-яке порушення, яке вже відбулось (див. «Кудла проти Польщі» [ВП], заява № 30210/96, § 158). На Уряд, який стверджує про невичерпання, покладається обов'язок доведення Суду, що засіб захисту є ефективним, доступним як у теорії, так і на практиці (див. рішення у справі «Хохліч проти України» від 29.04.2003 року, заява № 41707/98, § 149).

31. Проте, у цій справі рішення, винесені на користь заявників, залишались невиконаними повністю чи частково, незважаючи на суттєві спроби державних виконавців, що визнавалось Урядом (пункт 49 нижче). Більше того, державна виконавча служба більше не бере участі у процесі стягнення заборгованостей, оскільки виконавчі провадження були закриті, а вимоги заявників були направлені до ліквідаційної комісії підприємства-боржника (див. пункти 22-23 вище). Таким чином, Суд доходить висновку, що попередні зауваження Уряду не стосуються основної скарги заявників і не можуть бути прийняті, оскільки засіб захисту, на який посилався Уряд, не міг перешкодити продовженню стверджуваного порушення.

32. Відповідно, Суд відхиляє ці зауваження.

(б) Відповідність принципу ratione personae (відповідальність держави)

33. Далі у своїх зауваженнях Уряд наполягав на тому, що незважаючи на те, що підприємство-боржник було державним підприємством, воно було окремою юридичною особою і відповідно до національного законодавства держава не може бути відповідальною за його борги. Відповідно, виконання рішень, винесених на користь заявників, не може бути здійснене за рахунок виплат з державного бюджету.

34. Заявники наполягали на тому, що компанія є казенним підприємством, яке працювало за державним замовленням. Робота, яка виконувалась компанією, не була у повному обсязі оплачена МНС. Ця ситуація призвела до виникнення заборгованостей у компанії. Заявники далі зазначали, що відповідно до національного законодавства власник був відповідальний за заборгованості юридичної особи, якщо у юридичної особи не вистачало коштів для виконання своїх зобов'язань.

35. Питання полягає в тому, чи відповідає держава за борги державного підприємства, яке є окремою юридичною особою, і чи може бути визнана відповідальною за категоричну відмову виплачувати заявникам кошти, присуджені їм рішеннями щодо підприємства.

36. У зв'язку з цим Суд погоджується, що Уряд не продемонстрував, що компанія «Атомспецбуд» мала достатню інституційну та операційну незалежність від держави, щоб звільнити державу щодо її дій чи бездіяльності можна було від відповідальності за Конвенцією (*mutatis mutandis* (та з посиланням на статтю 34 Конвенції) ухвала у справі «Радіо Франс та інші проти Франції» від 23.09.2003 року, заява № 53984/00).

37. Суд зазначає, що ні з позиції Уряду, ні з наявних у справі матеріалів не видно, чи були державні заборгованості перед компанією (пункт 18 вище) сплачені їй повністю чи частково, що доводить відповідальність держави за забезпечення боргів компанії. Підприємство-боржник функціонувало у високорегульованій галузі атомної енергії та здійснювало свою будівельну діяльність у Чорнобильській зоні відчуження, яка знаходиться під пильним контролем Уряду з огляду на міркування захисту навколишнього середовища та суспільного здоров'я (пункт 29 вище). Цей контроль поширювався і на умови роботи у компанії, включаючи заробітну плату (пункт 28 вище). Держава забороняла відчуження майна компанії з огляду на його можливе забруднення (пункт 21 вище). Більше того, управління компанією було передане Міністерству енергетики у травні 1998 року (параграф 33 вище). На думку Суду, ці елементи встановлюють публічну природу підприємства-боржника, незважаючи на його формальну класифікацію за національним законодавством. Відповідно, Суд доходить висновку, що є достатньо підстав для вирішення питання про те, що з огляду на спеціальні обставини цієї справи держава є відповідальною за заборгованість компанії «Атомспецбуд» перед заявниками, незважаючи на факт того, що компанія була окремою юридичною особою.

38. Таким чином, Суд вирішує, що скарга заявників є сумісною з принципом *ratione personae* відповідно до положень Конвенції, та відхиляє зауваження Уряду, пов'язані з цим питанням.

(в) Висновки

39. Суд вирішує, що ця скарга не є абсолютно необґрунтованою в сенсі пункту 3 статті 35 Конвенції. Далі він зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, вона має бути визнана прийнятною.

Б. Щодо суті

40. Уряд зазначав, що державна виконавча служба забезпечила виконання рішень, винесених на користь заявників, так скоро, як це було можливо, і що деякі з них частково були виконані. Він зазначав, що майно боржника знаходилось у зоні радіоактивного забруднення і, таким чином, не могло бути відчужене без дозволу, який мав надаватись МНС.

41. Уряд вважав, що скарга заявників про невиконання рішень, винесених на їх користь, з огляду на стверджувану бездіяльність державної виконавчої служби була безпідставною, оскільки державна виконавча служба вжила усіх необхідних заходів для виконання рішень і після прийняття рішення про ліквідацію підприємства-боржника більше не відповідала за виконання.

42. Заявники спростовували ці твердження Уряду. Вони наполягали на тому, що їх скарга про невиконання рішень не обмежувалась

сверджуваною бездіяльністю державної виконавчої служби, як зазначав Уряд. Заявники стверджували, що рішення, винесені на їх користь, не можуть бути виконані без вжиття заходів на державному рівні, та посилались на лист Міністерства енергетики, яким це підтверджувалось (пункт 17 вище). Далі вони зазначали, що компанія була державним підприємством і держава має сплатити заборгованість свого підприємства.

43. Суд знову наголошує, що пункт 1 статті 6 гарантує кожному право порушити в суді чи трибуналі будь-який позов, який стосується його цивільних прав та обов'язків. Таким чином, пункт передбачає «право на суд», одним з аспектів якого є право доступу до суду, тобто право порушувати в судах позов для вирішення цивільного спору. Однак це право було б ілюзорним, якби національна правова система Високої Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судове рішення залишалось невиконаним на шкоду однієї зі сторін. Важко уявити, щоб пункт 1 статті 6 детально описував процедурні гарантії, які надано сторонам,— справедливість, відкритість і оперативність проваджень,— і не передбачав би гарантій виконання судових рішень. Тлумачення статті 6 як положення, що лише гарантує право на звернення до суду та проведення судового розгляду, могло б призвести до ситуації, несумісної з принципом верховенства права, який Високі Договірні Сторони зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, виконання судового рішення має розглядатися як невід'ємна частина «судового процесу» для цілей статті 6 (див. «Бурдов проти Росії», заява № 589498/00, п. 34).

44. Державні органи не можуть довільно посилатись на брак коштів як на виправдання невиконання рішення. Але затримка виконання рішення може бути обгрунтована окремими обставинами. Проте, вона не може бути такою, що позбавляє сенсу право, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції (див. «Імобільяре Саффі проти Італії», заява № 22774/93, п. 74). У цій справі заявники не мають бути позбавлені можливості отримання користі від успішного завершення провадження за їх скаргою.

45. Суд зазначає, що до цього часу рішення, винесені на користь заявників у 1997-2001 роках, залишаються невиконаними повністю чи більшою частиною. На думку Суду, враховуючи встановлену відповідальність держави за боргами перед заявниками у цій справі, до тривалості невиконання має бути включена не лише стадія виконавчого провадження, але й наступний період повернення боргів в процесі ліквідаційної процедури. Таким чином, період повернення заборгованостей у справі заявників тривав від трьох до семи років.

46. Відмовою протягом декількох років вжити необхідних заходів для виконання остаточних рішень у цій справі державні органи України позбавили положення пункту 1 статті 6 Конвенції усього її практичного значення.

47. Таким чином у цій справі було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

III. Стверджуване порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції

48. Далі заявники скаржились на те, що держава порушила їх право на мирне володіння своїм майном, гарантоване статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції, якою передбачене таке:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Попередні положення, однак, ніяким чином не обмежують право держави запроваджувати такі закони, які, на її думку, необхідні для здійснення контролю за використанням майна відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків або інших зборів чи штрафів».

А. Прийнятність

49. Суд звертається до своїх висновків за пунктом 1 статті 6 Конвенції, якими були відхилені зауваження Уряду щодо прийнятності заяви (пункти 35-47 вище), які рівною мірою стосуються скарги заявників за статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Таким чином, Суд вирішує, що ця скарга не є абсолютно необґрунтованою чи непринятною з інших підстав, передбачених статтею 35 Конвенції. Таким чином, вона має бути визнана прийнятною.

Б. Щодо суті

50. Уряд у своїх зауваженнях погоджувався з тим, що суми, присуджені заявникам національними судами, становлять майно в сенсі статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Він погоджувався з тим, що невиконання рішень, винесених на користь заявників, може вважатись втручанням у право заявників на мирне володіння їх майном. Проте, Уряд зазначав, що таке втручання було викликане загальними інтересами, зокрема, необхідністю контролю за вивезенням забрудненого устаткування з Чорнобильської зони. Велика кількість кредиторів ліквідованої компанії зобов'язує ліквідаційну комісію і державу вжити комплексних заходів для задоволення усіх їх вимог.

51. Заявники зазначали, що держава відповідальна за не погашені перед ними заборгованості і, відмовившись виплачувати їм борги, держава в порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції позбавила їх реальної вартості їх власності.

52. Суд нагадує свою прецедентну практику, згідно з якою відсутність у заявника можливості домогтися виконання рішення, винесеного на його чи її користь, становить втручання у право на мирне володіння майном, гарантоване першим реченням частини першої статті 1 Протоколу № 1 (див. серед інших рішень, рішення у справах «Бурдов проти Росії», заява № 569498/00, п. 40 та «Ясіуньєне проти Латвії» від 06.03.2003, заява № 41510/98, п. 45).

53. У цій справі Суд доходить висновку, що неможливість для заявників домогтися виконання їх рішень протягом розумного періоду часу (від трьох до семи років) становить втручання у їх право на мирне володіння їх майном в сенсі частини 1 статті 1 Протоколу № 1.

54. Таке втручання певною мірою виправдовувалось заборонаю вивозу з Чорнобильської зони обов'язкового відселення забрудненого майна підприємства-боржника. Проте, на думку Суду, заборона, яка, безперечно, зачіпала законні суспільні інтереси, порушує рівновагу між інтересами держави та тих заявників, які несли основний фінансовий тягар.

55. Відмовою виконати рішення, винесені на користь заявників, державні органи перешкоджали та продовжують перешкоджати заявникам протягом відповідного періоду отримати у повному обсязі кошти, на які вони мали право.

56. Відповідно, тут було також порушення статті 1 Протоколу № 1.

IV. Застосування статті 41 Конвенції

57. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатис-факцію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

58. Суд звертає увагу на те, що згідно з правилом 60 Регламенту Суду будь-яка вимога щодо справедливої сатисфакції повинна містити перелік претензій та має бути подана письмово разом з відповідними підтверджуючими документами чи свідоцтвами, без наявності яких Суд може відхилити вимогу повністю або частково.

(a) Матеріальна шкода

59. Заявники вимагали суми на відшкодування матеріальної шкоди, еквівалент яких у ЄВРО становить таке:

Валентина Михайленко — 4849 грн (746 ЄВРО);
Валентин Михайленко — 13 189 грн (2029,08 ЄВРО);
Григорій Ганушевич — 7058,60 грн (1096,82 ЄВРО);
Анатолій Марченко — 13 018,09 грн (2002,78 ЄВРО);
Олександр Юденок — 6327 грн (973,38 ЄВРО);
Василь Мишко — 7711 грн (1186,31 ЄВРО);
Василь Безпалько — 14 764 грн (2271,38 ЄВРО);
Галина Зоренко — 6260 грн (963,08 ЄВРО);
Григорій Архітко — 6348,62 грн (976,71 ЄВРО);
Володимир Ліцкевич — 6110,45 грн (940,07 ЄВРО);
Михайло Тищенко — 8340 грн (1283,08 ЄВРО).

60. Уряд наполягав, що згідно з національним законодавством держава не відповідає за заборгованості своїх підприємств.

61. Суд нагадує, що раніше він відхилив це твердження (пункти 43-45). За цих же підстав Суд відхиляє цей аргумент за статтею 41.

62. У світлі документів, які знаходяться у розпорядженні Суду, він присуджує заявникам такі суми на відшкодування матеріальної шкоди, що відповідають залишку заборгованості:

Валентині Михайленко — 707,59 ЄВРО;
Валентину Михайленку — 2029,08 ЄВРО;
Григорію Ганушевичу — 1085,94 ЄВРО;
Анатолію Марченку — 2002,80 ЄВРО;
Олександрі Юденок — 971,17 ЄВРО;
Василю Мишку — 1186,37 ЄВРО;
Василю Безпальку — 2271,38 ЄВРО;
Галині Зоренко — 962,52 ЄВРО;
Григорію Архітку — 926,59 ЄВРО;
Володимирі Ліцкевичу — 940,10 ЄВРО; і
Михайлу Тищенку — 1283,08 ЄВРО.

(б) Нематеріальна шкода

63. Заявники вимагали такі суми на відшкодування нематеріальної шкоди, спричиненої відмовою державних органів виконувати рішення: Анатолій Марченко — 75 000 грн (11 538,46 ЄВРО); усі інші заявники — 50 000 грн (7692,30 ЄВРО) кожному.

64. Уряд зауважував, що визнання порушення становитиме достатню компенсацію у цій справі.

65. Суд бере до уваги те, що в результаті встановленого порушення заявники зазнали певної нематеріальної шкоди, достатнім відшкодуванням якої не могла б бути лише констатація порушення. Проте заявлений розмір є надмірним. Роблячи свою оцінку на неупередженій основі, як вимагається статтею 41 Конвенції, Суд присуджує суми, які залежать від тривалості періодів невиконання у кожному окремому випадку, які складають від трьох до семи років:

Валентині Михайленко — 3080 ЄВРО;

Валентину Михайленку — 1800 ЄВРО;

Григорію Ганушевичу — 2960 ЄВРО;

Анатолію Марченку — 3360 ЄВРО;

Олександрі Юденок — 2800 ЄВРО;

Василю Мишку — 2680 ЄВРО;

Василю Безпальку — 1680 ЄВРО;

Галині Зоренко — 2720 ЄВРО;

Григорію Архітку — 1680 ЄВРО;

Володиміру Ліцкевичу — 2560 ЄВРО; і

Михайлу Тищенку — 1400 ЄВРО.

Б. Судові витрати

1. Проведення у національних судах

66. Заявники не подали у встановлені строки жодних вимог щодо цього; таким чином, Суд нічого не присуджує з цього приводу.

2. Проведення за Конвенцією

67. Кожний заявник вимагав по 1035 ЄВРО судових витрат, пов'язаних з провадженням справи у Суді.

68. Уряд стверджував, що ці вимоги є необґрунтованими та надмірними. Уряд вважав, що заявники не надали інформації про деталі роботи, яку здійснював їх представник, вартість однієї години роботи представника тощо. Уряд зазначав, що представник подав спільну відповідь на зауваження Уряду на усі одинадцять заяв. Далі Уряд зазначав, що, беручи до уваги однаковість скарг заявників та відсутність особливостей, зазначених представником з огляду на індивідуальну ситуацію заявників, з огляду на просту правову природу справи, загальна сума, яку вимагають заявники, є надмірною.

69. Суд знову повторює, що для того, щоб кошти на провадження в Суді були включені до присуджених відповідно до статті 41 сум, має бути встановлено, що вони були дійсно витрачені та їх розмір був необхідним для запобігання порушенню чи отримання відшкодування за встановлене порушення Конвенції, а також були адекватними відповідно до критерію розміру (див. серед багатьох інших «Нільсен та Джонсон проти Норвегії» [ВП], заява № 23118/93, п. 62).

70. Суд вирішує, що цих вимог не було дотримано у цій справі. Проте зрозуміло, що заявники витратили певні кошти для того, щоб їх представляли у Суді.

71. Відповідно до інформації про їх власність згідно з наведеними вище критеріями Суд вважає розумним присудити кожному заявнику 135 ЄВРО за судові витрати.

В. Пеня

72. Суд вважає за доцільне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського Центрального Банку, до якої мають бути додані три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* об'єднати заяви;
2. *Оголошує* заяви прийнятними;
3. *Вирішує*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;
4. *Вирішує*, що було порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції;
5. *Вирішує*, що:
 - (а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявникам:
 - пані Михайленко — 707,59 ЄВРО (сімсот сім ЄВРО та п'ятдесят дев'ять центів) матеріальної шкоди, 3080 ЄВРО (три тисячі вісімдесят ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;
 - пану Михайленку — 2029,08 ЄВРО (дві тисячі двадцять дев'ять ЄВРО та вісім центів) матеріальної шкоди, 1800 ЄВРО (одну тисячу вісімсот ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;
 - пану Ганушевичу — 1085,94 ЄВРО (одну тисячу вісімдесят п'ять ЄВРО та дев'яносто чотири центи) матеріальної шкоди, 2960 ЄВРО (дві тисячі дев'ятсот шістьдесят ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;
 - пану Марченку — 2002,80 ЄВРО (дві тисячі два ЄВРО та вісімдесят центів) матеріальної шкоди, 3360 ЄВРО (три тисячі триста шістьдесят ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;
 - пані Юденюк — 971,17 ЄВРО (дев'ятсот сімдесят одне ЄВРО та сімнадцять центів) матеріальної шкоди, 2800 ЄВРО (дві тисячі вісімсот ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;
 - пану Мишку — 1186,37 ЄВРО (одну тисячу сто вісімдесят шість ЄВРО та тридцять сім центів) матеріальної шкоди, 2680 ЄВРО (дві тисячі шістьсот вісімдесят ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;
 - пану Безпальку — 2271,38 ЄВРО (дві тисячі двісті сімдесят одне ЄВРО та тридцять вісім центів) матеріальної шкоди, 1680 ЄВРО (одну тисячу шістьсот вісімдесят ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;
 - пані Зоренку — 962,52 ЄВРО (дев'ятсот шістьдесят два ЄВРО та п'ятдесят два центи) матеріальної шкоди, 2720 ЄВРО (дві тисячі сімсот двадцять ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;
 - пану Архітку — 926,59 ЄВРО (дев'ятсот двадцять шість ЄВРО та п'ятдесят дев'ять центів) матеріальної шкоди, 1680 ЄВРО (одну тисячу шістьсот вісімдесят ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;

- пану Ліцкевичу — 940,10 ЄВРО (дев'ятсот сорок ЄВРО та десять центів) матеріальної шкоди, 2560 ЄВРО (дві тисячі п'ятсот шістдесят ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;

- пану Тищенку — 1283,08 ЄВРО (одну тисячу двісті вісімдесят три ЄВРО та вісім центів) матеріальної шкоди, 1400 ЄВРО (одну тисячу чотириста ЄВРО) нематеріальної шкоди і 135 ЄВРО (сто тридцять п'ять ЄВРО) витрат на провадження в Суді;

(б) суми мають бути конвертовані у національну валюту Уряду-відповідача на день здійснення платежу плюс будь-який податок, який може бути сплачений;

(в) у випадку несплати чи несвоєчасної сплати державою-відповідачем належних заявникам сум на них нараховуватиметься пеня, яка дорівнює граничній позичковій ставці Європейського Центрального Банку плюс три відсотки, з часу, коли закінчиться вищезгаданий тримісячний строк, і до моменту повного розрахунку.

6. Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 30 листопада 2004 року відповідно до правила 77 §§ 2 та 3 Регламенту Суду.

С.ДОЛЛЕ
Секретар Секції

Ж.-П.КОСТА
Голова Секції